

INDEKS UČEŠĆA MLADIH

— SAŽETAK —

MONITORING IZVJEŠTAJ O POLITIČKOM, EKONOMSKOM I
SOCIJALNOM UČEŠĆU MLADIH 2024. GODINE



O Indeksu participacije mladih

Indeks participacije mladih (YPI) za 2024. godinu pruža sveobuhvatan, na podacima zasnovan pregled mogućnosti za političku, ekonomsku i društvenu participaciju mladih u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Kosovu*, Crnoj Gori, Sjevernoj Makedoniji, Srbiji i Turskoj. Indeks je razvila Mreža Youth Hub za Zapadni Balkan i Tursku (YHWBT), a koristi 25 indikatora kako bi se procijenili uslovi koji omogućavaju participaciju mladih, a ne same ishode participacije.

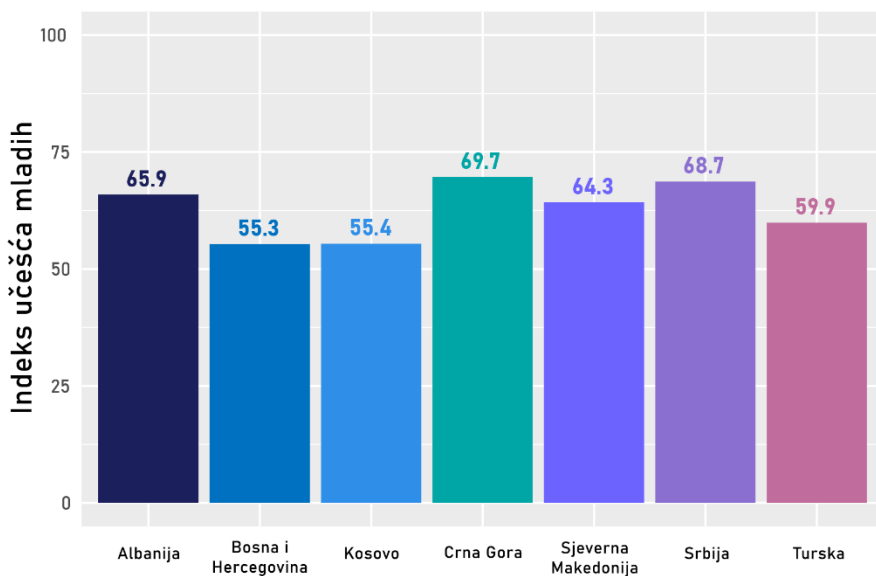
Nalazi za 2024. godinu potvrđuju postojan obrazac u regionu: iako je zabilježen određeni napredak — naročito u oblasti ekonomske participacije — ukupni prostor za smisleno učešće mladih ostaje ograničen, uz i dalje prisutne duboko ukorijenjene strukturne prepreke.

Šta Indeks participacije mladih pokazuje u 2024. godini

Ukupna participacija mladih:
Ograničen prostor, neujednačen napredak

Kod svih obuhvaćenih učesnica i učesnika istraživanja, vrijednosti Indeksa participacije mladih ostaju znatno ispod ciljne vrijednosti od 100, što ukazuje na to da se mladi i dalje suočavaju sa značajnim preprekama za participaciju.

INDEKS UČEŠĆA MLADIH 2024



- ⇒ Zemlje Zapadnog Balkana i Turska pokazuju uglavnom slične obrasce, iako Crna Gora i Srbija bilježe nešto povoljnije ukupne uslove.
- ⇒ Svi učesnici zabilježili su marginalna poboljšanja u odnosu na 2023. godinu, osim Sjeverne Makedonije, gdje je stanje ostalo uglavnom nepromijenjeno.
- ⇒ Uprkos poboljšanjima iz godine u godinu, dugoročni trendovi ukazuju na stagnaciju, a ne na transformaciju, što sugerise da reformske politike još uvijek nijesu dovele do sistemskih promjena.

Ovi nalazi dodatno potvrđuju zaključak da se političke obaveze u vezi sa participacijom mladih ne sprovode u dovoljnoj mjeri u praksi, naročito na lokalnom nivou.

Politička participacija mladih: Upadljiva i trajna podzastupljenost

Politička participacija mladih i dalje predstavlja najslabiju dimenziju Indeksa. Mladi su sistematski isključeni iz formalnih procesa političkog odlučivanja, što podriva demokratsku obnovu, institucionalni legitimitet i povjerenje u političke sisteme.

Ključni nalazi:

- ⇒ **Mladi su gotovo u potpunosti odsutni iz formalnih struktura političke moći:**
 - U 2024. godini, mladi (ispod 30 godina) činili su svega 0–4% poslanika i poslanica u parlamentima širom regiona.
 - Nijedan ministar i nijedna ministarka mlađi/a od 30 godina nisu zabilježeni ni u jednoj od obuhvaćenih zemalja.
 - Zamjenici ministara/ki i gradonačelnici/e mlađi/e od 30 godina registrovani/e su samo u pojedinačnim, izolovanim slučajevima. Mladih žena na ovim pozicijama nije bilo.
- ⇒ Vrijednosti Indeksa političke participacije kretale su se u rasponu od približno 28 (Turska) do 50 (Albanija), što je daleko od ciljne vrijednosti.
- ⇒ Nacionalne omladinske strukture postoje u svim zemljama učesnicama istraživanja, osim u Turskoj; Crna Gora je ponovo uspostavila Savjet za mlade 2024. godine, nakon dužeg perioda prekida.

- ⇒ Lokalne omladinske strukture ostaju neravnomjerno razvijene:
- Albanija je jedina zemlja u kojoj sve opštine imaju omladinske strukture (zahvaljujući zakonskoj obavezi).
 - U Sjevernoj Makedoniji i Turskoj, približno trećina opština nema nikakvu omladinsku strukturu.
- ⇒ Digitalni alati za participaciju široko se koriste na nacionalnom nivou, ali su i dalje nedovoljno zastupljeni na lokalnom nivou, naročito u Bosni i Hercegovini, na Kosovu, u Sjevernoj Makedoniji i Srbiji.

% ministara/ministarki mlađih od 30 godina

Albanija	0%
Bosna i Hercegovina	0%
Kosovo	0%
Crna Gora	0%
Sjeverna Makedonija	0%
Srbija	0%
Turska	0%



Ekonomska participacija mladih: Postepeno unapređenje, strukturni rizici i dalje prisutni

Ekonomska participacija bilježi najdosljedniji napredak u regionu, ali i dalje ostaje ispod svog punog potencijala. Oporavak tržišta rada nakon pandemije, šeme slične Garanciji za mlade, kao i aktivne mjere tržišta rada doprinijele su poboljšanjima. Ipak, kvalitet radnih mjesta, uključenost djevojaka i mladih žena na tržištu rada i dugoročna održivost ostaju ključni izazovi.

Ključni nalazi:

- ⇒ Indeks ekonomske participacije u 2024. godini kretao se od 64,8 (Kosovo) do 79,4 (Crna Gora).
- ⇒ Stope NEET mladih i dalje su visoke:
 - U većini zemalja, gotovo svaka četvrta mlada osoba nije zaposlena niti uključena u obrazovanje ili obuke, što ukazuje na postojanje trajnih strukturnih prepreka za integraciju mladih na tržište rada i u obrazovni sistem.
 - Kosovo bilježi najvišu stopu NEET mladih (≈35%), dok Srbija i Crna Gora ostvaruju relativno bolje rezultate.
- ⇒ Nezaposlenost mladih opala je u odnosu na prethodne godine, ali i dalje ostaje visoka (20–23%) u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori i Sjevernoj Makedoniji. Međutim, važno je naglasiti da smanjenje nezaposlenosti mladih ne znači nužno i zapošljavanje na kvalitetnim radnim mjestima.
- ⇒ Dugotrajna nezaposlenost mladih i dalje pogađa značajan dio mladih ljudi, povećavajući rizike od društvene isključenosti.

- ⇒ Stope učešća mladih u radnoj snazi kretale su se od oko 34% na Kosovu do oko 59% u Crnoj Gori, što je iznad prosjeka EU-27. Većina zemalja obuhvaćenih istraživanjem bilježe slične stope učešća kao prethodne godine, dok je Kosovo zabilježilo najveći rast.

Nezaposlene mlade žene i djevojke

Albanija	19%
Bosna i Hercegovina	25.6%
Kosovo	22%
Crna Gora	21%
Sjeverna Makedonija	22.7%
Srbija	16.9%
Turska	20.1%



- ⇒ I dalje su prisutne izražene rodne razlike:

- Djevojke i mlade žene su znatno češće neaktivne ili pripadaju NEET kategoriji.
- Turska bilježi najveći rodni jaz, koji se približava razlici od 20 procentnih poena.
- Rodni jaz je izražen i među samozaposlenim mladima — mladi muškarci su u većini zemalja obuhvaćenih istraživanjem znatno češće samozaposleni u odnosu na mlade žene.

- ⇒ Samozapošljavanje mladih ostaje ograničeno, naročito među mladim ženama. U 2024. godini Albanija je imala najveći udio

samozaposlenih mladih (13,8%), dok je Srbija bilježila najniži udio (6,2%).

- ⇒ Podaci o podršci omladinskom preduzetništvu u većini zemalja su slabi ili nedostupni, što ograničava kreiranje politika zasnovanih na dokazima.

Društvena participacija mladih: Trajna ranjivost i isključenost

Ishodi društvene participacije ukazuju na visok nivo ranjivosti mladih, dodatno pojačan ograničenim pristupom obrazovanju i sistemima podrške.

Ključni nalazi:

- ⇒ Vrijednosti Indeksa društvene participacije (gdje je izračunavanje bilo moguće¹) dosezale su do 86, ali su i dalje ispod ciljne vrijednosti.
- ⇒ Rizik od siromaštva među mladima ostaje visok:
- U cijelom regionu, približno svaka peta mlada osoba nalazi se u riziku od siromaštva.
 - U 2024. godini većina zemalja učesnica istraživanja uspjela je da prikupi podatke o broju mladih koji primaju finansijsku podršku kroz sistem socijalne zaštite, što je predstavljalo izazov prethodnih godina. U ukupnom broju onih koji koriste ove vrste podrške, udio mladih kretao se od 11% u Crnoj Gori do gotovo

¹ Za Bosnu i Hercegovinu i Kosovo Indeks socijalne participacije nije bilo moguće izračunati zbog nedostajućih ili neusaglašenih podataka, što ukazuje na trajne slabosti u statistici osjetljivoj na pitanja mladih.

30% u Sjevernoj Makedoniji. Međutim, treba naglasiti da i u slučajevima kada podrška postoji, ona nije jednako dostupna svim mladima — na primjer, u Albaniji veliki broj mladih, naročito u ruralnim područjima, nema pristup ključnim oblicima podrške.

⇒ Mladi su prekomjerno zastupljeni u zatvorskoj populaciji:

- U većini zemalja, oko 25% zatvorske populacije čine osobe mlađe od 30 godina, iako mladi čine manji udio u ukupnoj populaciji.
- Ogromnu većinu čine mladi muškarci.

Djevojke i made žene u tercijarno obrazovanje

	upisane / diplomirane	
Albanija	37.3%	26%
Bosna i Hercegovina	46.6%	18.1%
Kosovo	16.3%	64.2%
Crna Gora	38.8%	14.8%
Sjeverna Makedonija	21.7%	11.4%
Srbija	74.1%	15.8%
Turska	nema podataka	14.6%



- ⇒ Rano napuštanje školovanja i dalje predstavlja ozbiljan problem u Albaniji i Turskoj, gdje stope značajno premašuju ciljeve EU. Bosna i Hercegovina, Sjeverna Makedonija, Crna Gora i Srbija već su dostigle cilj na nivou EU, koji predviđa da do 2030. godine udio mladih koji rano napuštaju obrazovanje i obuku bude manji od 9%.
- ⇒ Stope završetka tercijarnog obrazovanja ostaju niske, naročito u poređenju sa prosjecima EU, uprkos visokom obuhvatu upisa.
- ⇒ Najveći rodni jaz u stopama upisa zabilježen je u Srbiji, gdje je stopa upisa djevojaka bila za oko 25 procentnih poena viša u odnosu na mladiće.
- ⇒ Učešće u neformalnom obrazovanju je izuzetno ograničeno, sa stopama znatno ispod prosjeka EU — izuzetak predstavlja Turska, iako i ona i dalje zaostaje za vodećim zemljama EU.

Nedostaci u podacima i kontekst integracije u EU

Kako bi se kreirale, sprovodile i evaluirale mjere javnih politika usmjerene na povećanje i unapređenje participacije mladih, neophodni su kvalitetni i široko dostupni podaci i dokazi o mladima. Donosioci odluka, omladinske organizacije i sami mladi moraju imati pristup ažurnim, pouzdanim i specifičnim podacima o mladima.

Jedan od ključnih, horizontalnih nalaza izvještaja jeste kontinuirani nedostatak dostupnih, uporedivih i za mlade specifičnih podataka, naročito u oblastima:

- ⇒ korisnika/ca sistema socijalne zaštite po starosnoj dobi,
- ⇒ mladih u zatvorskom sistemu,

- ⇒ učešća u neformalnom obrazovanju,
- ⇒ podrške omladinskom preduzetništvu.

Iako je ostvaren određeni napredak, praznine u podacima direktno ograničavaju efikasno kreiranje politika za mlade i i dalje predstavljaju izazov u procesu pristupanja EU.

Ključne preporuke

Deveto izdanje Indeksa participacije mladih potvrđuje da su postepeni pomaci mogući, ali bez sistemskih reformi, snažnijih institucija i pouzdanih, za mlade specifičnih podataka, mladi širom Zapadnog Balkana i Turske nastaviće da se suočavaju sa ograničenim prostorom za smisljeno učešće u društvu.

⇒ Preporuke u vezi sa podacima o mladima

Institucije treba da obezbijede sistematsko prikupljanje podataka osjetljivih na pitanja mladih u oblastima ekonomske, društvene i političke participacije.

Mladi ne predstavljaju homogenu grupu, te su razvrstani (disagregirani) podaci ključni za efikasno ciljanje mjera podrške. Institucije koje prikupljaju ove podatke treba da obezbijede njihovu disagregaciju po polu, geografskim karakteristikama (npr. stepen urbanizacije ili region), socio-ekonomskom porijeklu (uključujući prihod domaćinstva, obrazovanje roditelja i status zaposlenja), kao i migracionom statusu. Gdje je moguće, treba uzeti u obzir i dodatne relevantne karakteristike, poput starosnih podgrupa, zdravstvenih ograničenja, porodične situacije (npr. samohrano roditeljstvo) ili iskustva izlaska iz institucionalne ili alternativne brige, kako bi se bolje obuhvatile razlike unutar populacije mladih.

Podaci o mladima treba da budu lako dostupni javnosti. Svi javni zavodi i uprave za statistiku trebalo bi da na svojim internet stranicama posvete poseban dio statistici o mladima. Time bi se olakšao pristup podacima svim zainteresovanim akterima — od kreatora politika do omladinskih organizacija i samih mladih — i doprinijelo transparentnosti i odgovornosti. Ovo ujedno šalje jasnu poruku da su podaci o mladima važni. Kao jedna od konkretnih mjera, može se razmotriti razvoj Nacionalnog omladinskog data-dashborda koji bi objedinio i vizualizovao podatke iz različitih izvora (npr. Uprave za statistiku, opština, univerziteta, institucija nadležnih za mjere socijalne podrške i zatvorskog sistema), pružajući pregled ključnih indikatora za mlade u realnom vremenu.

Institucije na nacionalnom nivou treba snažno da podstiču objavljivanje skupova podataka iz istraživanja o mladima koja su finansirana iz javnih sredstava, u otvorenim formatima. Ovo je važno jer omogućava istraživačima/cama da koriste dostupne podatke i sprovedu sekundarne analize. Istovremeno, i sami mladi mogu biti ohrabreni da koriste ove podatke za sprovođenje omladinskih istraživanja i aktivno učestvuju u kreiranju politika zasnovanih na podacima.

⇒ Preporuke u vezi sa političkom participacijom mladih

Vlade, parlamenti, političke partije i omladinske organizacije treba da usvoje strategije za povećanje broja mladih na političkim pozicijama, naročito broja poslanica i poslanika, što može uključivati sljedeće mjere:

- ⇒ podizanje svijesti o značaju participacije mladih u politici;
- ⇒ obezbjeđivanje pristupačnih, mladima prilagođenih informacija o ključnim pitanjima koja se razmatraju na izborima, kao i organizovanje javnih debata i aktivnosti

visokog profila koje mlade i njihove prioritete stavljaju u središte izbornih kampanja;

- ⇒ osmišljavanje izbornih kampanja koje uključuju debate fokusirane na mlade i teme koje su im važne, kao i obezbjeđivanje posebnih platformi koje omogućavaju mladima da direktno komuniciraju sa izbornim kandidatima i propituju njihove stavove o ovim pitanjima;
- ⇒ uvođenje omladinskih kvota, odnosno rezervisanje određenog broja poslaničkih mjesta kako bi se obezbijedilo prisustvo mladih u parlamentima;
- ⇒ uspostavljanje omladinskih klubova (caucus-a) u nacionalnim parlamentima radi promocije pitanja mladih u javnim politikama.

Institucionalne omladinske strukture (savjeti/parlamenti/savezi) koje omogućavaju učešće mladih u procesima donošenja odluka moraju biti uspostavljene na nacionalnom nivou, kao i u većem broju opština u svim zemljama obuhvaćenim istraživanjem.

⇒ Preporuke u vezi sa ekonomskom participacijom mladih

Javne institucije treba da iniciraju ili nastave sa sprovođenjem mjera zasnovanih na dokazima radi jačanja aktivnih politika tržišta rada, uključujući programe obuke i prekvalifikacije. Garancije za mlade, koje se sprovode u mnogim kontekstima u regionu, mogu doprinijeti smanjenju visokog udjela mladih koji nijesu u obrazovanju, zaposlenju ili na obuci (NEET mladi), ukoliko je pravilno osmišljena i dosljedno sprovedena. Od ključnog je značaja da program efikasno dopre do mladih kojima je podrška najpotrebnija, te da se njegovo sprovođenje i rezultati sistematski prate i evaluiraju.

Pored pristupa zaposlenju, naponi javnih politika treba da budu usmjereni i na pristup kvalitetnim radnim mjestima. Ovo podrazumijeva praćenje stabilnosti zaposlenja, uslova rada, sigurnosti prihoda i mogućnosti za razvoj vještina. Relevantni indikatori treba da se prikupljaju i redovno analiziraju kako bi se obuhvatio ne samo nivo zaposlenosti, već i kvalitet zaposlenja mladih.

Postojane rodne nejednakosti u ishodima na tržištu rada, naročito u stopama aktivnosti i zaposlenosti, zahtijevaju ciljane javnopolitičke odgovore. Rješavanje ovih razlika može uključivati mjere poput ciljnih aktivacionih politika, fleksibilnih radnih aranžmana i inicijativa za smanjenje rodne segregacije u obrazovanju i zanimanjima.

Neophodno je koristiti prednosti saradnje između javnih institucija i omladinskih organizacija, koje mogu doprinijeti doseganju mladih u ranjivim situacijama, razmjeni informacija o postojećim mjerama, kao i uključivanju mladih i omladinskih organizacija u proces kreiranja i evaluacije ovih mjera.

⇒ Preporuke u vezi sa društvenom participacijom mladih

Pristup tercijarnom obrazovanju treba dodatno unaprijediti, uz poseban fokus na podršku mladićima kako bi nastavili obrazovanje na ovom nivou. Jasnije razumijevanje rodnog jaza važno je za obezbjeđivanje uravnoteženog učešća i za kreiranje politika koje adresiraju prepreke sa kojima se suočavaju mladi muškarci, uz nastavak podrške visokom nivou uključenosti djevojaka u tercijarno obrazovanje.

Javne institucije treba da naruče istraživanja radi razvoja novih mjera podrške za specifične ranjive grupe mladih.

Alarmantno visok broj mladih u riziku od siromaštva ukazuje na hitnu potrebu za unapređenjem položaja mladih u ranjivim situacijama. U svim zemljama obuhvaćenim istraživanjem, značajan udio mladih suočava se sa povećanim rizikom od siromaštva. Dodatno, visok broj mladih muškaraca u zatvorskom sistemu otvara važna pitanja o tome da li su se mogle primijeniti alternativne mjere. Javne vlasti u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Kosovu, Crnoj Gori, Sjevernoj Makedoniji, Srbiji i Turskoj treba da naruče ciljana istraživanja radi unapređenja položaja ove ranjive grupe mladih, identifikovanja faktora koji doprinose njihovoj marginalizaciji i utvrđivanja mjera javnih politika koje mogu biti najefikasnije. Preporučuje se da ovakva istraživanja sprovode mladi istraživači i istraživačice, odabrani/e putem javnih poziva.

Na osnovu nalaza ovih istraživanja, potrebne mjere mogu uključivati stambenu podršku, unaprijeđen pristup finansijskoj pomoći kroz sisteme socijalne zaštite, proširene savjetodavne usluge, pristupačnu zdravstvenu zaštitu, kao i ciljane obrazovne programe i programe zapošljavanja. Paralelno s tim, kampanje javnog informisanja i dijalozi o javnim politikama mogu doprinijeti otvaranju šire rasprave o siromaštvu mladih i položaju mladih u zatvorima, te skrenuti veću pažnju na izazove sa kojima se suočavaju u procesu socijalne integracije.

INDEKS UČEŠĆA MLADIH

- SAŽETAK -

MONITORING IZVJEŠTAJ O POLITIČKOM, EKONOMSKOM I
SOCIJALNOM UČEŠĆU MLADIH 2024. GODINE

Više informacija o samom projektu možete pronaći na:



youthwbt.eu